

ZEMĒTURS

LATGOLAS NŪVODA NEDEĻAS LAIKKROKSTS

Nr. 7 (142)

1998. GODA 20. FEBRUARS

CENA 10 SANTIMI

KONSULTANTI: *reļģeas lŭas – prāvests Aļberts Budže, Raiņa ilā 21, Tiļļa, Bolvu rajons, LV-4572, tōļrunis – 245-56312; mōkslas vaicōjumi – Pĭters Gleizdāns, Bazneicas ilā 34, Rēzeknes Mōkslas koledža, LV-4601, tōļrunis 246-24341; poligrafeja, izdevnĭceiba – Jōņs Eļksnis, Bazneicas ilā 28, Rēzekne, LKC izdevnĭceiba, LV-4601, tōļrunis 246-22298; dzeja – Ontons Slišāns, Upĭte 2-13, Šķilbānu pogosts, Bolvu rajons, LV-4587; vēsture – Viktors Trojanovskis, R. Blaumaņa 17/18, dz. 6, Ludza, LV-5701; kulturvēsture – profesors Pĭters Zeile, K. Valdemāra 145/1-52, Reiga, LV-1013, tōļrunis 561423; ekonomika – profesors Jezups Zeļonka, LJAET Akadēmijas 1, Reiga, LV-1003; ōrzemu biroja vadeitōjs – Aļberts Spōģis, Breslauer Straße 44, 48157, Mŭnster, Deutschland.*

JŌNS STREIČS, KINOREŽISORS

DZĒRNOVAS AR NŪLAMTEIBU

— Paļdis par skaistĭm vōrdĭm. Pirmēit jys teicet par Latvejas vōrda nesōnu pasaulē — atsacereišu vĭnu interesantu gadējumu: filma «Cylvāka bārnš» iklivuse Gĭnesa rekordu grōmotā kino nŭzarē. Atzeimāts, ka ir pyrmō, kas uzjĭmta Latgolas dialektā, bet par cik ir latvĭšu filma, to tamā grōmotā raksteits tai: pyrmō filma, kas uzjĭmta latvĭšu volūdā. Leidz ar tū ir skaidrs, kas eistō latvĭšu volūda! Vēļ interesants gadējums bejis Čikāgas stoptautyskā festivalā (es tĭ nabeju, pĭsadalējōs cyti latvĭši), kur ĭgĭva ūtrū vĭtu. Aktrise, kura pasēja diplomu, izrunoj vōrdu Latveja, pavarsaprast, pareizi vai nā, pasaver uz cytim un vēļreiz atkōrtoj: Latveja. Jai pyrmū reizi jōjrunoj Latvejas nŭsakums, taidas valsts, kŭ napazeist.

Lels gondarējums myusim vysim, ka Latveja daudzōs valstis, kur demonstrēja filmu, klĭva pazeistama kai zeme, kurā runoj myusu nŭvoda volūdā. Tĭmā, kura tyka nycynōta, izsmĭta, kuru kaunējamēs atzeit. Tai ka maņ ir gondarējums, ka samā ziņā šū tŭ mes ar Romiku un cytim varējam leidzēt.

Pyrmō audĭtoreja asat, kur jys runojat par tēmu, kas ir laime, kas nav, cik ĭji mōneĭga. Lōbu breidĭ pabejis kinoteatra prikspsuē, iraudzēju, kai pĭbrauc automaĭnas, jys vysus, un, laikam, maņ šudĭn jōir laimeĭgōkam šymā breidĭ, kod kas lōbs pĭsapĭldējis. Jys asat gaidējŭši un es asu ūeit, kur kulturas nomā, un na tikai tĭ, ari Gaiļmŭižā sōkušis muni sapyni par taidu dzeivi. Kŭ to asu atvedis jysim par gaidēiōnu un taidis svāts ir šys breids. Paļdis par tŭ, kŭ maņ sareikōjot pĭcdesmit un sešdesmit godu jubilejōs! Nadŭmoju, ka vysis izaveršis par taidim svātkim un tys uzlĭk lelu atbĭldeibas nostu. Taida beja maņ ari ūei filma, vĭnmār jyutu, ka vĭneĭgajam uztycāta valsts nauda. Uz mani skatējōs ar skaudeibu, dažim skots, sasateĭkŭt, varstis uz zemi, cyti, jaunōki, dŭmoj, ka mes tĭ vacĭ jau nikam naderim un tai tōļōk. Tod, kod mani daudzĭ apseive un vaicōja, voi asu laimeĭgs — taidis nabeju, tod nasajutis. Tagad — jā, kod ir pagōjis gods. Tagad varu saceit, ka asu laimeĭgs.

Kod pārn beja vysmogōkōs dĭnas, tōs teiŭam beja taidas izmysuma pŭlnas, kod nŭspiž atbĭldeibas saĭjuta. Paļdis Divam, ka tys vysis ir pōri. Nazynu, kai jyusu audĭtoreja, bet pyrmō, kas te jau beja, lai ari klōt napaspēju isarast, aplaudējuse filmas demonstrēŭšonas beigōs. Ari tagad navaru palikt leidz beigom, jō myusim tyulep jōbrauc uz Reĭgu, reit agri Romualdam jōbyut dorbā, mani ari sagaida pinōkumi, lai gon ļŭti žāl, ka tai tys iznōk. Šōs ir pyrmōs filmas demonstracejas Latgolā — Jākubĭli nauzskotu par tōs sastōvdaļu, tei ir taida rŭbežpĭlsāta. Filma daudz rōdeita Kŭrzemē, jō ir šō nŭvoda lente — maņ laimējis kotram veļteit pa vĭnam dorbam — Vŭdzemei ir «Limuzins Jōņu nakts krōsā», kur nŭtykumi skar Raiskumu cĭmu, Cēsis, Latgolai ir «Cylvāka bārnš», uzfilmāta pĭ Rēzeknes. Osvalds Zvejsalņiks, muns draugs, mōkslinĭks, un jam pasateicĭt tyka atostas filmeiŭšonas vĭtas, jys gatavōja dekoracejas. Ir filma Zemgalei, saucas «Svešōs kaisleibas», kura, munuprōt, vĭna nu lobōkom munom, meistareĭgōkō, jei ir ļŭti smoga.

Priksvēsture beja gara, sōkums — draudzeiba ar Jōņi Klidzēju, jō romāni. Autors deve tiseibas rakstiskā veidā, ar parokstu, apstypriņōtu pĭ notara, ka piļņeĭgi uzteic sovu dorbu likteni, ļaun pōrtaiseit leidz napazeiŭšonai un vysis byus labi. Tys beja lels ĭdrŭšnyjums, tikai romanā «Snigi» navarēju dabōt vysu, kai divdasmytŭs godŭs, pĭmāram,

Aglyunu, kaida jei beja tĭmā laikā un na jau dēļ tam, ka bazneica pōrveidōta, bet mes navarātu (vacōkōs paaudzes cylvāki vēļ atceras), sadabōt tĭk daudz zyrgu, tyukstŭšas, kai tys beja tŭlaik, vajadzātu ĭvest nu Pŭlejas, Ukrainas un cyturĭnes, tod filma moksōtu jau miļjonus, bet myusim tĭk naudas nav. Rolands Kalniņš ĭrŭsynōja lokalizēt, darbeibu pōrnest uz myusu dĭnom. Kai sōču lokalizēt, tai tĭk tōli aizgōju, ka palyku vĭn »pēc Klidzēja dorbu motivim«. Tai ka varŭni filmā ir un reizē ari nav rakstnĭka radeiti. Pamatā muns poša scenārijs, bet nasaverit ū tŭ, cik zynu, ir tikai vĭns cylvāks, kas šū dorbu nav piļņemis — Jōņa Klidzēja brōlāns, muns draugs dakteris Pĭters Klidzējs — jys beja taidā šōkā, ka jau dĭvus mēnešus maņ nav spāka pizvanēt jam, ni jam — maņ...

Tei byuteibā ir patstōveĭga filma un dŭmoju, ka pats Jōņs Klidzējs, byudams gudrs cylvāks, saprostu vysu, jō radzātu pats, taipat kai Egons Livs saprota, kod leitovĭši pēc jō «Valnakaula dveinim» uztaisēja filmu «Jŭdas», kas ir piļņeĭgi cyts dorbš, lōbs, bet piļņeĭgi patstōveĭgs. Rēzeknē izskanējuse dŭma, ka vajadzātu redzēt skŭlānim, kuri tagad vāicōs par J. Klidzēju, bet, meilĭ, tŭ jys te naatrasit, nu jō beja tikai ĭrŭsa.

Filma ir myusu dĭnas un uzskotu, ka ū tō var aūt un veidōtis kinokŭla un pats mōkslinĭks, kura dorbĭ ir par sovim laikabidrim. Jauneĭbā, kod tĭkkŭ sōču strōdōt kinostudejā, maņ daudzĭ pōrmete: kod tu beidzŭt sōksi kŭ nŭpĭtŭnu uzjĭmt? Kŭ? — prasēju. Nu, Blaumani, Vĭli Lōci, Andreju Upeiti, Bet voi jŭs dorbĭ nav pĭteikami ekranizāti? Es najamu ari Šeksparu voi Šilleru, es stōstu par latvĭšim, latvĭšu zemnikim, gribu dareit kai Blaumanis — stōsteit par sovim cylvākim. Un Dĭvs maņ ir paleidzējis šymā ceļā.

Ūz ekrana vĭnmār maņ ir dzymtō puse, lai kur nŭtyktu darbeiba, ir myusu ļaudis — latgališi tagad ir vysur, ari šamā filmā. Tys ir mōkslinĭks Vincents — muns draugs Romualds Ancāns tāloj, tepat nu Leivōnu puses. Ari cyti aktĭri. Ir jauni, kuri vēļ nav radzāti — Arturs Skrastiņš, kurs nav nikaidŭs rodŭs ar slovonim Skrastĭnim, pat ar prokuroru — jys nu Jelgovas, ļŭti talanteĭgs. Dzērdēju, kai dzĭd un saprotu: vajadzējis! Prasēju Bērtŭlam Pizičam, myusu kŭpeĭgam draugam, kurs ari ĭteice un jam ir vĭna nu smogōkom lŭmom. Sōkumā tai padŭmā maņ beja vĭns leitovĭts. Beja dažaidas interpretacejas, bet kod iraudzēju jŭ — vairs par cytim nadŭmōju. Ivaram Kalniņam un vēļ cytim lŭmas raksteitas ĭpoši, taipat ari Boleslavam Ružam, kurs smogi slyms — ūei jam beja jauka vosora, kod varēja kusteit, sovam draugam varēju sagōdōt dorbu un jys otkon beja myusu vydā. Agnese Zeltĭņa, jei nav izauguse Reigā, tāvis nu Latgolas — ir taidi Zeltĭņi Rēzeknes tyvumā. Maņ vajadzēja, lai tai meitinei byutu kas nu katoliskōs ticeibas, lai tys byutu radzams acis.

Aktĭru nav daudz, ansamblis mozeņš, bet varons. Kai jimā tyka Ancāns? Latgališi jau nav taidi uzstōjeĭgi, kai pōrējā Latvejā ļaudis. Pĭ galdeņa bufetē, kod strōdōju tĭmā laikā teatrĭ, pinōk taidis pōrguris, dzeives nŭmŭceĭts Romualds, ar bōrdas rugōjim nŭaugušu vaigu un soka: Janka, kod tu reiz strōdōsi, kod tu mani filmeisi — seņ tys nav bejis. Par taidu pōrmatumu kauns palyka, žāl klĭva. Scenarijs gotovs, kur lai jŭ liku. Soka, par tŭ spēļmani, kurs ar akordeonu. Nā, es tev ĭdŭšu pindzeli — byusi mōkslinĭks. Nu šudĭpdĭnas nadzeņ bōrdu, audzej — tei byus vajadzēja.

Bōrda jam beja taidā krōsā kai moti, bet vajadzēja cyta. Streičs jau kotru vokoru sovu krōsojŭt sērmu un efekts vĭnreizejs.

Nabyutu ūs gadējums, nazynu, kas tŭ lŭmu byutu spēļejis, tai ka paļdis Romualdam, ka pats paprasēja. Vēļ maņ ir taidis talanteĭgs draugs — Lobiņš, kurš tāloj »Nanŭpitnā cylvākā« vĭnu nu kapračĭm. »Napabeĭgtōs vakareņōs« policistu. Kod rakstēju scenareju »Muns draugs — nanŭpitns cylvāks«, sateiku jŭ un soka: »Jōneit, tu esi genialōkais reĭzisors, kaidu pazeĭstu«. Napateik, ka tai nŭsauc, jyutis kai porōdnĭks un na jau tōdēļ, ka jys »trōpējōs acis«, bet ka ir lōbs aktĭrs.??? uz ekrana. Beja tikai epizode, kurā slauka pogolmu, vēļ epizode kopŭs — ari tŭ varātu pajimt, tai izaveidōja lela lŭma. Sŭreiz ari jys »trōpējōs acis«, atgōdnyōja par sevi un otkon uz ekrana ir vĭna lōba lŭma — vĭns nu »bizajim«, menedzers, socialĭ nykna lŭma. Jys, taipat kai Romiks, tagad strōdōj ceļtnĭceibā, lels specialĭsts apmatumŭs, greidu remontēŭnā un na jau kinostudejas kaidā paviljonā, bet remontŭs dzeivojamōs mōjōs. Ari tys ir labi, ka ir dorbš. Operators Harijs Kukulis ari strōdōj lauktehnikas bāzē, nŭlyktovā, jō ziņā produkti, gaida, kod byus nōkŭšō filma. Tai mes tagad dzeivojom.

Maņ ir prikslykums nu valdeibas vadeit Jōņa Streiča meistardarbeicu, sŭla dŭt naudu, tĭmā munā vadeibā strōdōs jauni. Maņ pošam ari ir sovi projektĭ, ari es strōdōju privati. Nazaudeju cereibu. Pateikami, ka Preiļis saglobōts kinoteatris. Latvejā palicis moz taidu vĭtu, ari moz cylvāku apmeklej kino. Ļŭti, ļŭti lōba pazeime, ka cylvāki nōk skateitŭs sovas filmas, tys nŭzeimej, ka tauta ir dzeiva, veseleĭga un grib redzēt sevi spĭgelĭ.

Valdeiba ir pasacējuse sevi ar tŭ, ka ūz prezentaceju daudzĭ beja uzaicynōti, bet naisaroda. Kulturas ministres nabeĭja, pĭmāram, jei par lobōku atzyna aizit ūz kazino atklōŭonu, tĭ beja laiks, ūz filmu — nā...

Runa filmas »Lĭkĭtĭndzērnas« prezentacejā kinoteatri »Azarzeme« Preiļis

JŪLIJS TRŪPS, RADIO »BREIVŌ EIROPA« RUSIFIKACEJA — LAIMES PROCESS?

Apvĭneiba »Tāvzemei un Breiveibai« LNNK, asŭt Latvejas valdeibas pozicejā riskej ar daļas vālatōju bolsu zaudēŭonu, bet patiseibā tautai tĭši vajadzātu bolsōt par šŭ, valstĭ vĭneĭgŭ latvyski nŭskaņōtŭ parteju. Interveja ar 6. Saeimas deputatu Robertu Jŭrdžu.

Roberts Jŭrdžs: — Daudzi cylvāki ĭkrituši apatejā, jĭm likas, ka tĭmsā ustobā vysĭ kači ir malni, bet tĭm tŭmār dažaidas krōsas un raksturi. Ari partejom, kuru Latvejā vairōk par 40. Cylvāki biži naspēj vairs atškerŭt vĭnu nu ūtras, gremdejas alkoholā voi cytā myglā. Vajadzātu saprast, ka zam partejas navajadzātu likt vysu slyktŭ, ka tei ir forma, kai aizstōvēt sovu ideju tikt ūz priksŭ, tod acis atsataiseis un idejas realizēsĭs ari materialŭs lobumŭs. Pasavērsim pagōtnē. Latgola beja atrauta nu Latvejas, valdeja drukas aizlĭgums, bet cylvāki naktis pēc klaušu dorbim gōja kŭpā, dalējōs tautas dzĭsmem, lasēja avĭzu, kas saĭjintas latvĭšu mēlē, rokstus, mēĭnōja raksteit ari poši. Un iznese nŭvoda atdzimšonas un palikšonas ideju. Vēļōk dzyma dyži Latgolas

veiri, kuri pĭsadalēja ari Latvejas valsts ceļšonā. Tŭs tĭmseibas godu beja daudz daudz vairōk. Latveju ņyu nu jauna byuvejam vēļ tikai 7 godus.

Korespondents: — Jysu dŭmas par diskuseju byut voi nā skŭlōs latgaļu rokstu volūdai?

Roberts Jŭrdžs: — Na kotram latgališam tei volūda ir vajadzēja, tagad diskuseja par tŭ nŭris Saeimas leimĭni. Pyrmā lykuma variantā nĭkas nabeĭja mynāts, tŭ navarēja piļaut turpnyjōjumā. Kontaktŭs ar volūdas centru — Hiršas kuņdzĭ ar pōrnyvodneicu Druvieti, kura sevi uzskota par libiti, nŭnōcem pi kompromisa, ka lykumā jōiroksta — latvĭšu un ari latgališu literarō volūda ir valsts volūda. Tōļōkō lykuma gaita ir blokēta nu tŭs ļaunŭs spēku puses, kuri gribātu, lai Latvejā vysĭ byutu laimeĭgi, runojŭt tikai krĭviski.

Pēc lykuma sekōs vaicōjums par latgaļu volūdas apvĭceibu. Pirmsais piĭgōjĭns skŭlōs cite naveiksĭmi, cylvāki nŭprotestēja tŭ, pōrprosdami, ka ņyu vysĭ priksmatĭ byus apgystami latgaliski. Tai tys nav un nabeĭja dŭmōts. Vēļ jō vairōk tōpēc, ka teiru latgaļu gimĭņu, maņ ūkĭt, ir pat mozōk par pusi. Sagaidams ĭlgs, pacĭteĭgs process. Varātu sōkt ar gimnazeju sistemu, kur interesenti vēsturi, kulturvēsturi un vysu par Latgolu vāicūtŭs latgaļu rokstu volūdā, pagaidom nav pĭprasējuma, bet grōmotas, literatura jau ir.

ĶRŌPIKA

- 14. februari (1918) Daugavpĭls apriņķa Vyšku pogosta Kolnu Šķaparu cĭmā dzymuse sabĭdriskō darbĭneica Aļbina Latkovska, myruse 1993. goda 19. augustā ASV, Kentuki.
- 17. februari (1863) Kōrsovai piškērtas mĭsta tiseibas.
- 20. februari (1993) Spānijā miris vēsturnĭks, pedagogs Pĭters Pudŭls,

dzimis 1906. goda 29. decembrĭ Preiļu pogosta Grovānŭs.

● 21. februari (1913) Rēzeknes apriņķa Sylajōņu pogosta Dŭbēs dzimis keramĭks Stanislavs Kalve, miris 1970. goda 1. februari Reigā.

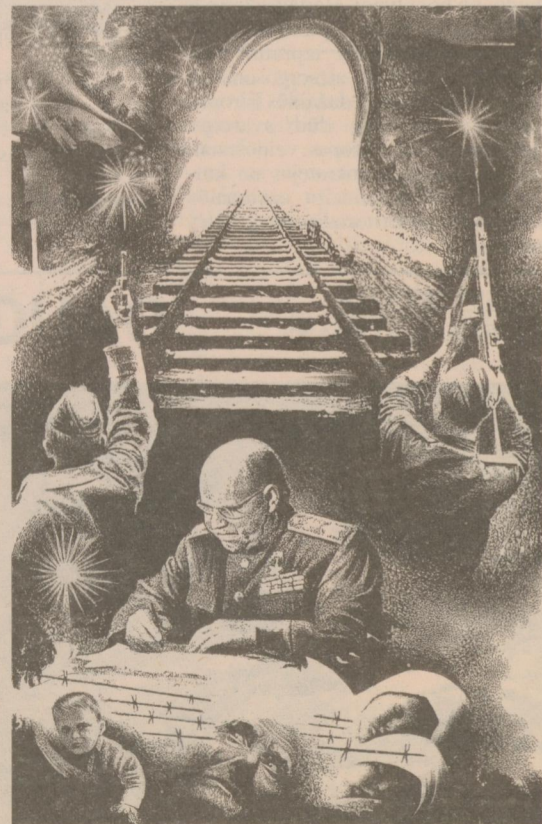
● 22. februari (1918) Naubrānu bazneicā komunistu banda zvēreĭgi nŭslapkavōja prāvestu Ksaveru Martinenasu, dzymušu 1878. godā Leitovā.

25. MARTS — KOMUNISTISKŌ TERORA UPERU PĭMIŅAS DĭNA

Rēzeknes mōkslinĭks Jōņs Gailums:

Sorkonĭ fašisti

Mŭku ceļš

LAI ARI 1920. godā Latvejas likumdevēji pījēma nūlāmumu par latgaļu volūdas litōšonas tiseibom dažaidōs dzeives un kulturas jūmōs. Franš Trasuns ari vsūs tōlōkūs godūs Satversmes sapuļē un Saemā nanūguris isastōja par latvišu volūdas plaši litōtō varianta praktiski realu saglobōšonu, dzeivōt spēju un vērsšonu nūzeimeigā kulturas leidzēkli. Jū atbalstēja F. Kempa, J. Paberzsa un daži cūti nūvoda deputati. Daudzōs Latgolas skūlu zamōkōs klasēs mōceibas nūtyka latgaļu volūdā. Satversmes sapuļē un Saemā divdasmytūs godūs leidzās latvišu, krīvu, vōcu volūdai daudzās tautas priksstōvu runas tyka teiktas ari latgaliski.

Sūdīn nu tōs pošas Rēzeknes, nu kuras nōce Trasuns, Saemā ivāļāi septeni priksstōvi, tūmār mes vairst nadzēržam Trasunam leidzeigus dedzeigus bolsus par latgaļu volūdas esēibu un liktini. Voi jautōjums klivis naaktuals? Prūtams, pasaļa okeanā aizplyudis daudz yudiņu, daudz ļaunuma nūdarējuse kulturas, tīmā skaitā, volūdas nivelaceja, ūtrais drukas aizlīgums padūmu laikā. Un tūmār — navar bez ivēreibas tikt atstōta volūda, kurā runoj īdzejvōtōju vairōkums Latgolā, Augšzemē, daleji ari pōrējā Latvejā un ōrēmēs. Nav šamā ziņā eistynōta statistiskō uzskaitē, bet latgaļu volūdu litōj aptyveni tikpat cylvāku, cik dzeivōj vasalā valsti — Islandē. Šamā Atlantejas sovvalneicā 1995. godā saskaiteiti 265 tyukstūšas īdzejvōtōju, kuri ōrkōrteigi konsekvēnti ryupejās par sovas volūdas teireibu un lobskaneibu.

PAR KŪ ĪSTŌJ EP HARTA

Vaicōjums par latgaļu volūdas vītu un funkcejom myusdīnōs aktualizējis na tikai ikšpolitiski sakarā ar jaunō valsts volūdas lykuma izstrōdī, bet ari sakarā ar tū, ka Latvejā nūnōcis šymā aspektā nūzeimeigs dokuments: «Eiropas regionalō un minoritašu volūdu harta». Lai ari Eiropas Padūme (EP) tū pījāmuse 1992. godā 5. novembrī, leidz šam Latvejā oficialā leimīni nav ni piteikta atklōteibai, ni ari publiski apsprīsta, tūmār kopijas izsyuteitas kotrai EP daleibvalstē, kai ari kotrai valstē, kura aicynōta pīsavīnōt šai hartai. Latveja ir EP daleibvalsts un tōs dokumentim, pamatnūstōdnēm vajadzātu byut praktiski saistūšim. Ar tū īpazeistynōt plašōku sabīdreibu svareigi tōpēc, ka Latvejā teik litōta gon regionalō — latgaļu volūda (lībīšu klivuse par reliktu, golvonūkōrt zynōtniku izpētes priksmatu), gon minoritašu volūdas. Pādejōs atstōsim ōrpus šōs sarunas itvorim, pasakavejūt pi latgaļu volūdas golvonim vaicōjumim mynātōs hartas prizmējumā.

Šō plašō (27 lpp.) dokumenta golvonō dūma: regionalō volūda ir vēsturiski montōta, nūzeimeiga goreiga, kulturas vēteiba, kas jōizkūp, jōatbolsa vsym īspējamim leidzeklim un jōaizsorgoj, nakaitejūt oficialōs valsts volūdas statusam. Tei ir ari nacionalōs identitates invariāna izpausme, kas, saglōbojūt etniskū pamatkūdulu, tū dažaidōj un bogōtynōj. Harta pastreipoj napīcīšameibu navys epizodiski, bet pastōveigi nūstyprinōt izpratni, «ka regionalūs (...) volūdu aizsorgōšana un litōšonas veicynōšana dažaidōs Eiropas valstīs un regionūs dūd svareigi iuguldējumu taidas Eiropas veidōšanai, kuras pamatā ir demokratejas un kulturas dažaideibas principi nacionalōs suverenitates un teritorialōs integritates itvorūs».

AUGSTSKŪLŌS PĪTERS GLEIZDĀNS

PĪTERS ZEILE

EP HARTA UN LATGAĻU VOLŪDA

Hartā aplyukōtas dažaidas dzeives un kulturas jūmas, kurōs regionalūs volūdu litōšona byutu atbolstama.

DIALEKTS VOI VOLŪDA

Volūdņiki, aplyukōjūt Latveja dialektus un izlūksnes, pyrmom kōrtom litōj jēdzīni «latgalīšu dialekti», ar tū apzeimej latvišu literāri nanamātas volūdas augšzemņiku runas latgalīšu izlūksņu kūpumu. Augšzemņiku dialekti itver sevī na tikai Latgolā litōtōs izlūksnes, bet ari Augšzemes un Vydzemes austruma daļās sēliskōs izlūksnes, kai ari Vydzemes latgaliskōs izlūksnes (ap Alyuksni, Gulbīni). Izcylais volūdņiks Jōns Endzelīns sovā laikā sacējis, ka runōt par latgaļu volūdu lingvistikā ir napareizi un politiski beistami. Šei tēze tyka eistynōta 30. godu ūtrā pusē un pēc 1959. goda vsym zynomō plēnuma.

Un tūmār volūdņiciski un reizē seviški kulturvēsturiski lykumsakareigi litōt terminu «latgaļu volūda», kod runojom par latgalīšu rokstu volūdu. Jei var izapaust na tikai drukōtā veidā, bet ari izkūptā, rokstu volūdas normom atbilstūšā runā. Tei ir normāta volūda, baļsteita izstrōdōtōs gramatikōs un pareizraksteibas vōrdnēicōs. Latgaļu rokstu volūda ir vēsturiski specifiskūs apstōklūs ilgstūši tapis regionalys veidōjums, tymā nu 18. gs. pyrmōs puses un leidz šam laikam izdūtas ap 1400 nūsaukumu grōmotas, 35 avizes, 30 žurnali un almanahi, 25 kalendari — ap 12 miljonu eksemplaru kūptirāžā. Jau šei statistika lik respektēt latgaļu volūdu. Un vaicōt: voi tōd mes gribom, lai tei byutu tikai pagōtne — bez turpynōjuma? Latgaļu rokstu volūdas tradiceja cauri slavizacejas ilgāmeibai paleidzējuse Latgolas latvišim saglobōt sovu etniskū identitāti un topt par naatjamamu latvišu tautas un tōs kulturvēstures sastōvdaļu.

Teiši taidā nūzeimē EP sovā hartā ari skota regionalū volūdu lūmu naceju liktīņūs un tūs kulturas dažaideibā. Tei bolstōs principūs, ka tiseibas litōt regionalū volūdu personiskā un sabīdriskā dzeivē ir ANO un EO cylvāka tiseibu un pamatbreiveibu konvencejas goram atbilstūšas. Leidz ar tū hartas nūstōdnēs teik aktualizātas tagadnē un vēzeitas nōkūtnē.

ADMINISTRATIVĪ ĪDALĒJUMI SAIKNĒ AR VOLŪDU

Vīna nu hartas tēzem ir ryupes par tū, lai pastōvūši voi jaunī administrativī īdalējumi naradeitu škeršļūs regionalūs volūdu litōšanai, nasekmeitu tūs izklīdeišonu, dezintegraceju.

Krīvpadūmiskōs okupacejas laikā natyka ivārōtas Latvejas Republikas laikā pastōvejušōs rubežas storp vēsturiski etnografiskim nūvodim un leidz ar tū tyka pōrkōpts hartā atzeimātais princips. Latgaliski latvyskais Varakļōnu nūvods (kur vysteirōkō latgaļu volūda) tyka pīvinōts Vydzemei — Modūnas rajonam. Daugavpiljs rajons tyka apvīnōts ar Zemgales (Augšzemes) Ilūkstes apriņķi, Zemgales Jākubpiljs rajons pakļōve sev kritnu Latgolas strēmeli — leidz Aivikstei un vēl tōlōk. Paradzamōs administrativōs reformas gaitā vajadzātu šūs mehaniski mōkslēigūs administrativūs dalējumus nūvērst. Vēl naseņ preilīši jo dedzeigi protestēja

pret nūdūmim latvyskū Preiļu rajonu pīvinōt pōrsvorā krīvyskam Daugavpiljs rajonam ar ūtru lelōkū Latvejas piļsātu kai centru, kurā tikai pedagogiskōs universitates tyvmā pa ratam var dzērdēt latvišu volūdu. Ari taidas īdzejvōtōju gribas izpausme byutu jōjam vārā.

SAKARU VEICYNŌŠONA STORP GRUPOM

Tys taidys nāparostōks apzeimējums. Jā, hartā fiksāta dūma par regionalūs volūdu litōšonas atvīglōšonu un sekmeišonu runā, rokstūs, sabīdriskā un personiskā dzeivē, sakaru saglobōšonas un atteisteišonas sekmeišona storp grupom, kas valstī litōj (voi var litōt) regionalū volūdu. Ir jōbyut organizatoriskom formom, instītucejom, kas telpiski izklīdātūs indivīdus un grupas spēj vīnōt, salīdēt dažaidū goreigi kulturalu uzdavumu veikšonai, projektu izstrōdōšanai, atpyutai utt.

Jōsoka, ka vīns nu radzamōkim sakaru veicynōtōjim storp grupom, kas litōj regionalū volūdu, ir Latgolas Pēnīceibas instītušs (LPI), jys vīnkūpus saista vsyā Latvejā un trimdā dzejvōjūšu latgaļu intelektualū potencialu. Tys leidztakus dažaim pasōkumim (krōjuma «Acta Latgalica» izdūšanai u. c.) ik godu kaidā nu Latgolas piļsatom (leidz šam Daugavpili, Krustpili, Bolvūs, Rēzeknē, šūgod byus Ludzā) reikoj divu dīnu konferēncas, kur plenarsēdēs un ostonōs dorba grupōs teik laseiti referati, pīteikti projekti, izstrōdōti īteikumi tūs eistynōšanai. Paraleli teik litōtas valsts un latgaļu volūda. Ar sovu regularitāti LPI ir nūzeimeigs kulturas un vsyā valstī izklīdātūs grupu integrātojs faktors.

Dūmoju, ka šamā ziņā kritni vairōk varātu dareit vītejōs pašvaldeibas, sasadorbojūt ar Latgolas bīdreibu savīneibas nūdaļom, kuru aktivitāte pādejā laikā jytamī piklususe. Ti varātu byut tematiski sareikōjumi, naformalas diskusejas, dažāda rakstura vītejōs dzeives vajadzeibom pītyvynōti seminari, folkloras kūpu bīdrōšonōs koncerti u. c., kas vairōk vīnōtu cylvākus un lyktu vairōk atsaraisēt volūdai. Dīmžāl, leidzeigas cylvāku kūpu un grupu aktivitātes Latgolā nūteik reši un epizodiski, kas gon teik izskaidrōts ar bēdeju materiālū un nūspīstu moralpsihologiskū stōvūkli, kas tīši Latgolā ir vsyazteiktōkais.

Lai cik tys paradoksali ari nabyutu, par spylgtōkū, skaistōkū nūtykumu, Latgolas un Reigas latgalīšu intelīgences vīnōtōju, pādejīs godūs klivuse Rakstņiku Savīneiba, šōs pulcēšonōs īgīvušas stabili patstōveigu nūsaukumu «Latgolas rokstu gaismā». Jā, uz Reigu autobusūs un mašinōs dūdas grōmotizdevēji un redaktori (J. Elksnis, V. Lauskis, A. Ancāne, A. Rancāns u. c.), dzejņiki, pedagogi un cyti. Stōstūt par paveiktū un icarātū, losūt un klausūtīs dzeju, kūpeigi izpyldūt dzīsmes un pōrrunōs veidojās gryuši formulējama sīrseibas un kūpeibas izjyuta. Šys spēceigais pozitīvais uzlōdējums dūd papylidus goreigu energerju daudzom nōkamom dīnom.

Tūmār na jau storp vsyom regionalōs izceļsmes grupom pastōv leidzeigas dzejivnūšas saites. Pīmāram, Līpōjā ari dzeivōj daudz latgalīšu,

tūmār ni Reigā, ni Latgolā nav zynomys, kai jī jyutas un kū dora. Te otkon jōdūmoj par latgalīšu bīdreibu savīneibas napīteikamū lūmu.

MASU SAZIŅAS, PRESES UN GRŌMOTNĪCEIBAS LŪMA

EP hartā īpaši atzeimāta masu saziņas leidzekļu, grōmotu regionalōs volūdōs svoreigō lūma lingvistiskūs normu un saikņu nūstyprinōšanā un kulturas atteisteibā, jo tīši šī leidzekli dūd īspējas regionalōs volūdas paceļt un uzturet īspējamī augstōkā leimīni.

Kaida šamā ziņā situaceja Latvejā? Par kaidreizejū Antas Rugātes vadeitū TV raidējumu «Latgola» sasaglobōjūšōs tikai myglainas atmiņas, vīneigais raidējums TV 2. programmā divreiz mēnesī ir Latgolas telestudejas V. Ivdra kunga producātais latgaliskais raidējums «Olūti», par kuru sokami vīneigi lobi vōrdi. Dīmžāl sovūs pādejūs raidējumūs LTS tikpat kai piļneigi atsavēšynōjuse nu latgaļu un pōrgōjuse uz vyspōrnacionalū volūdu.

Latvejas radio 2. programmā vīnreiz nedeļā ir Bronislava Sprīdzāna dzeivī un energiski veidōtais un vadeitais raidējums «Latgola», bet 2. programma paradzāta minoritašu volūdōs nūteikūšim raidējumim. Laikam jau Latvejas radio vadeiba latgalīšus ar jūs volūdu pīskaita minoritatem, reizē ar tū teik radeita pretrunas situaceja ar EP hartu, kurā regionalōs un minoritašu volūdas teik nūškērtas un diferencētas. Aplyukōtas suvereni. Bez tam šys raidējums nūteik eisvīļu diapazonā, kas na vsym radioaparatu īpašņikim saklausams un na vsyūs Latgolas nūstyurus. Taitod, jaušama diskriminaceja.

Vīneigais latgaļu volūdā iznōkušais laikroksts ir nedeļas avīze «Zemturs», kū izdūd un redīgej naapsaubams entuziasts, Preiļūs dzejvōjūšais Ontons Rancāns sadarbeibā ar LKC izdevnīceibas vadeitōju Jōni Elksni. Namiteigō ceinā ar leidzēklū tryukumu atstōj sovu na jau pozitīvu ispaidu uz avīzes kvalitāti un regularitāti. Jo nu patišam myusu valsts grib respektēt EP hartu par regionalom volūdōm, šys izdavums byutu finansiali atbolstams nu Latgolas programmai paradzātim leidzeklim. Latgolas kulturas centra izdevnīceiba kūpā ar grōmotom par Latgolū latvišu literarā volūdā izdūd ari latgaliskōs, par nūzeimeigu izdavumu pādejīs godūs klivis «Tavu zemes kalendars», kurs nōkamgod atzeimēs sešdasmytū godu un kurā apkūpōts plašs, daudzveidīgs kulturvēsturiskūs materialu klōsts. Ūtra latgaliskō izdavuma — literarō almanaha «Olūts» pādejais laidīs nōce klajā 1992. godā, bet 9. sagatavōts un naizdybynojumu īmesļu dēļ gul naizdūts. Ar Latgolas Demokratiskōs partejas priksšādātōja Valda Lauska gōdeibu Daugavpili izdūtas 9 latgaliskas grōmotas, tymā skaitā Ontona Kūkoja un Ontona Slišāna dzejjū krōjumi. Apgōds «Spreideits» aizvadeitā godā laide klajā plašu (222 lpp.), labi komponātu, sareigū latgaliskōs dzejas krōjumu «Rāznas krūze», kura autors Andris Vējāns un kuru raksturoj izkūpta un sleipāta latgaļu volūda. Prūtams, nikaidā ziņā nabyutu pretstōtama O. Kūkoja krōjumam «Oka» voi O. Slišāna «Ar

myužeibu sasaronoj», kuri rakstureigi ar sovu suleigu vides tīsumu, šķautnaineibu un latgaliskūs izlūksņu elementim. Grōmotu tiražas nav lelas un tōs inōk tikai ratā, ryupu nūmōktā un vysym moztureigā Latgolas sātā. Tūmār prese un grōmotu izdūšona ir golvonais leidzeklis, kurs ļaun saglobōt gondreiz 270 godus ilgū latgaļu literarū volūdas tradiceju un dūd īspēju radeit jaunās gora vēteibas. Ari taidu, tīši volūdas ziņā nāparostu, var saceit — eksperimentalu prozas dorbu, kai V. Lukaševiča un O. Seiksta «Valeriana dzeive i redzīni», kas izsaucīs dažaidū vīdūklū saduri.

CENTRALŌ VĪTA — IZGLEITEIBAI

EP hartas vysplašōk izvārtais 8. pants vēlteits izgleiteibai. Pieja ļūti elastīga, atkareibā nu konkretim apstōklim paradzāti 18 varianti. Daži nu golvonim: dūt īspēju pyrmsskūlas izgleiteibu (vai tōs byutisku daļu) īgyut regionalā volūdā; vuiceit kai atsevišku priksmatu (voi priksmatūs) pamatskūlā; pīmārōt mynātūs nūsacējumus vysmoz tīm skūlānim, kuru gimines tū lydud un kuru skaits uzskotams par pīteikamū. Tys pats teik attīcyntūs uz vīdejōm vyspōriz gleitojūšom un profesionalōm skūlom, humanitarōs augstskūlōs īteikti regionalōs volūdas specialī kursi volūdņiceibas vyspōrejōs programmōs.

Kaida te situaceja Latvejā un Latgolā īpoši?

LU Filologejas fakultatē dialektologejā latgaļu volūda teik izmontōta pīmarū leimīni saleidzintūšā nūzeimē. Rēzeknes Augstskūlā humanitarā un filologejas specialitatē teik laseiti latgaļu volūdas, vēstures un kulturvēstures kursi, ti tikai pēc satura navys formas ir regionalī, tys ir, latgaliski. Vīneigi latgaļu volūdas kursā jei ir nūteicūšō.

Par atkīsmī pret latgaļu volūdu pošu regionalā augstskūlu leimīni licynoj pavysam svaigs pīmārs. Kaidys nu strukturvīneibu vadeitōjim ziņojuma atskaiti snādz latgaļu volūdā, bet gon pošmōju ļauds, bet vēl vairōk augstī pōrbaudeitōji par taidu «izlēcīni» šokēti, un pedagogam nāparostō «drūme» mokšōj ni vairōk un ni mozōk, kai atsavadeišonu nu leidzšīneigō omota. Īgansts — latgaliskais runōtōjs nav apgīvis angļu volūdu.

Vyspīmarōtōkō latgaļu rokstu volūdas apgīvei ir pamatskūla. daleji ari vydusskūla. Lai Latgolā īpriksējūs godūs nūtykušās vairōkas volūdņiku konferēncas, vēlteitas latgaļu volūdas vuiceišonai vyspōrizgleitojūšā skūlā, tūmār leidz šam tikai nadaudzōs latgaļu volūda ir kai atsevišks priksmats. Kai konkretus pīmārus te var minēt dzejņiku O. Slišānu un jō dzeivesbīdri, kuri latgaļu volūdu vuica Škilbānu pogosta Upeites skūlas bārnim. Ari jō uzvōrda brōļs Imants Slišāns — Baļtinovas vydusskūlas 12. klasē, bet 6. un 7. klasē — nūvoda mōceibu voda latgaliski.

Latgolas skūlōtōju vairums pošī nasajyut drūši latgaļu rokstu volūdas normōs. Nu 1929. goda leidz šam latgalīšu grōmotas un periodika (140 grōmotas, žurnals «Dzeive», avīze «Latgolas Bolss») baļsteiti tai sauktā profesora P. Stroda ar valsts lykumu apstyprinōtā ortografejā, tagad prof. A. Breidaks un doc. L. Leikuma pīdōvoj sovu, tai sauktū jaunū ortografeju, kuru praktiski izmontoj tikai daži indivīdi. Latgolas skūlōtōjs taidā kōrtā atsarūn storp Stroda Skillu un Leikumas Harībdu, un šamā nanūteiktā situacejā par «prēteigōku» uzskota vyspōr atsateikt nu latgaļu volūdas vuiceišonas.

LPI 6. konferēncē Rēzeknē aizvadeitō goda nūgalē latvišu volūdas un literaturas dorba grupa pīteice aicynōjumu, adresātu Latvejas valsts vodūšajom instītucejom. Tys atgōdynōja 1917. goda Rēzeknes kongresa lāmumu par latgaļu volūdas litōjuma tiseibom un aicynōja jaunā valsts volūdu lykumā itvert garanteju par latgaļu literarōs volūdas kai obligata mōceibu priksmata vuiceišonu. Tyka lyugts par jū nūbolsōt, rezultats — tīši puse nu klōtasūšim — 50% beja par, un tikpat pret. Bolsōtōju lela daļa beja skūlōtōji, augstskūlu pedagogi un kōpēc te, Latgolas sirdī, tik daudz pret? Divī argumenti: pyrmkōrt, pret vōrdū kūpu «obligata mōceibu priksmata vuiceišona», ūtrkōrt, it kai latgaļu

DAUGOVAS KROSTŪS

Janvara un februara meļā Rēzeknē, Latvejas Mōkslas akademejas Latgolas filialē sōcēs zīmas seseja mōkslas pedagogejas nūdaļas studentim. Daudzi jaunī mōksliniki seseju storplaikā sevī sabīdreibai pīteice ar rodūšim meklējumim glezniecībā un grafikā. Latgolas filiales šō goda diplomande Jolanta Abele Jākubpiljs tautas nomā mozajā zālē atklōja gleznu personalizistōdi (21. 01. 98. — 21. 02. 98.) «Daugovas krostūs». Gleznōtōja katalogā roksta:

«Vairōk nakai desmit godus asu tīši saisteita ar mōkslas pasauli. Rēzeknes Mōkslas kōledžā apgīvu keramika omota meistarejiba, pošlaik rīd pādejais studeju gods Latvejas Mōkslas akademejā. Ainovas un zīdi, veidōti eļļas tehnikā, ir vairumā mūnu gleznu. Dzymtō piļsata un tōs apkaime, Daugova vsyūs godalaikūs un dažaidōs dīnnaktis stundēs — tys ir izstōdē radzamūs dorbūs, kuri topuši golvonūkōrt aizvadeitā godā».

Ti ir: «Atkusnis», «Pyrms rīta», «Boltōs krizantemas», «Saulespučes», «Vosoras nakti», «Skots nu Daugovas tylta», «Daugova zīmā», «Vacpiļsātas laukums», «Klusō dōba ar madū», «Gravā», «Mežs», «Peonejas», «Sv. Nikolaja bazneica» un vēl vīna «Klusō dōba».

Turpynojums no 2. lpp.

volūdas mōceišona traucējūt pareizas latvišu literārās volūdas izkūpšoni. Bet tipat arī pretarguments: latgaļu volūdas vuiceišonas uzdevums ir paleidzēt bērniem un jaunišim imontēt pareizu, daiļskaneigu literaru volūdu, atsabreivēt nu daudzim slavismim, žargonā, volūdas robustās nabadzeibas. Tys na tikai natraucej lejaslatvišu volūdas apgyušonu, bet var sekmēt tū. Pēc principa — lobs lobu namaitoj.

Mynātā aicinōjumā ir divas rindkūpas, kas tiši sasasauc ar EP hartu, tamōs akcentāta dūma, ka ceņtiņūs veidot Latveju kai demokrātisku valsti un veidojūt ceļu uz integraceju Eiropas strukturōs, jōjam vārā regionalōs kulturas, volūdas saglobōšonas aspekti. Ignorejūt Latgolas tiseibas, teik grauti tī morali tīskī pamati, kas Latveju raksturoj kai demokrātisku valsti un uz kurim šei valsts tyka veidota, grauta uz ticeiba, kas vīnoj vinas tautas divas daļas.

Šys aicinōjums nūdrukōts vīneigi latgaliski iznōkušā avīzē »Zemturs«, kuru, cik zynoms, nu Saeimas deputatim losa Anta Rugāte. Pīters Keišs un Ontons Seiksts. Ka nu vodūšom valsts institucejom, krom tys adresāts, byutu kaida atgrīzeniska reakceja, leidz šam nav dzērdāts.

Un, lai arī kai nasagribātu vijkt paraleles ar kaidreizejū dryumū vēsturī, šudiņ, kai tūreizejūs drukas aizlīguma laikūs, vīneigō ļaužu pulceišonōs vīta, kur pamatūs voldā latgaļu volūda, ir katōļu bazneica. Lai arī padejā laikā jaušoma tendence religiskūs ritūs litōt valsts volūdu, kai tī ir bejis un tagad ir trimdas katōļu bazneicōs. Reigā vīneigi Marijas Magdalenas katōļu bazneicā divkolpōjumi, īskaitūt spredikus, nūteik latgaliski, vysys pōrejis — valsts, kai arī pūļu un krīvu volūda.

Kaida nu vysa mynātō ir pamatazīpa? tagad regionalōs, tīmā skaitā latgaļu volūdas lītōšona atkareiga vīneigi nu atsevišku cylvāku lobas grības un iniciatīvas.

KŪ DAREIT?

Situaceja nav vīnkōrša un, kai myusdinōs mēdz saceit, par vīnu kārtī matama. Attīksme pret latgaļu volūdu ir vysai atskīreiga arī pošu latgalīšu vydā, tōs diapazons vysai plašs — nu vīnkōrša zemkūpa, kuram vīnaldzeigas jebkuras diskusejas par šū jautōjumu, un Latvejas ritumu pusē dzeivojūša, kas, lobōk jyutas lejaslatvišu volūdas stīhejā un sovu latgalismu nīmōz nagrib izrōdeit, leidz īndīvidam (vacums nav svareigs), kuram patīsōs, gondeiž vīneigōs tīceibas rūnamas tikai latgaliskumā, kuram pōreji latviši ir ēyuli, svešinīki voi vysa ļaunuma īmīsōjums īpretim latgalīšim. Paraleli tam — na mōzums »eīstynu latvišu«, kuri jūprūjom uzskota, ka runōt par latgaļu volūdu ir lingvistīski napareizi un politīski beistami. Tai sokūt, tautas un valsts vīnōteibas vōrdā.

Tūmār, munuprōt, patiseiba un rei-

ceibas vērceiba jōmeklej galejeibu vydā, tūs, grībātūs apgolvōt, cylvāku vairōkuma vydā, kurim vīnādi tyvas un cīnejamas kai ar lykumu apstyprinōtō valsts — latvišu, tai latgaļu volūda, un kuru jī grīb lītōt vysur, kur tys personīski un sabīdrīski vajadzeigs, un kur var izmontēt kulturas vērceibu vairōšoni.

Bet pošlaik, klusejūt un svōrstūtīs storp mynātōm galejeibom, Latveja nav gotova Eiropas regionalūs un minoritāšu volūdu hartas pījimšoni un paraksteišonai. Pymrais sūlis uz tū byutu jaunā valsts volūdas lykumā īķļaut latgaļu volūdas lītōjuma konkretas normas, kai arī aizsardzeibas mehanismu. Tagadejī pōrs pīminējumi lykumprojektā ir pōrōk vyspōreigi un deklaratīvi, taipat kai lībīšu volūdai, kura praktīski nafunkcionē. Vairōkus (pavysam 14) konkretus priķšlykumus izstrōdōjis Latgolas Demokrātiskōs partejas priķšsādātōjs Valdis Lauskis un īsnēdzīs Saeimas Izgleiteibas, zynōtnes un kulturas komisejai, šī priķšlykumi pamatūs sakreit ar EP hartā munātōm īspējom.

Ūtrkōrt, byutu juridīski nūstyprīnojamis latgaļu volūdas ortografejas statuss. Ir trejs varianti, saīsteiti ar leidzīneju pīredzi: balstētīs uz vysvairōk lītōtū t. s. prof. P. Stroda ortografeju, īnasūt korektīvas, kas naizkrūpļoj jōs pamatbyuteibu; pījimt t. s. »jaunū« ortografeju, kuru pošlaik lītōt daži latgaliski rokstūši; ļaut pēc īzvēles un pōrlīceibas paraleli lītōt obus raksteibas veidus. Tys byutu vysdemokrātiskōkais ceļš, kas jau pastōv tagadejūs drukas dorbūs.

Nu tō lelā mārā atkareiga arī Latgolas skūlōtōju gataveiba vuiceit dzymtū volūdu skūlōs, saglobōt un plynveidōt jū. Byutu mērtīceigi īzveidōt komiseju nu Latgolas deputatim Saeimā un latgalīšu īntelīgences pōrstōvim, kuru uzmanības lūķa byutu ryupes par tū, lai naizzyud volūda, kuru šudiņ lītōt tik daudz cylvāku, cik dzeivoj vasalā valsti Islandē.

Lai sasagloboj godsymtūs kūptō rokstu tradiceja!

JŌNS BROKS

MUNA MŌTE

Daudz muna mōte lobō pacīst spēja,
Lai pasogōtu myus nu tryukuma.
Jeī poša myužā saules naredzēja,
Jai dīnas nabeja bez tryukuma.
Kai skudra jeī myus vysys aptecēja
Un vēlējōs, lai labi klōjas mums.
Jeī poša myužā saules naredzēja,
Tik vīnmār vaicōja, kai klōjas mums.
Jeī myusu dīnas Dīvam atvēlēja
Un lyka laimi meklēt ticeibā.
Jeī poša myužā saules naredzēja,
Bet atroda sev mīru ticeibā.
Vēļ atmiņ mōti sirds, kai atminēja,
Kod ceļamaizi mōte deve maņ.
Jeī poša myužā saules naredzēja,
Bet spēku sauli meklēt deve maņ.

ALBERTS SPŌGIS, MINSTERE

CYLVĀKI UN NŪTYKUMI

5. stōstējums

Šys ustobas styureīts veļteits Konstantīnam Rūdīvei. Te ir antena, veidota speciāli un pēc jō pasyutēja, arī uzvērēji dažādās formās. Konstantīns Rūdīve beja īvārojams parapsihologs, rakstnīks. Mōkslinīks Juris Soikāns jū attālōjis skaistā gleznā sasprīngušu pi magnetofona un taidā breidī, kod jam bejis kaidis seanss ar aizgōjējim. Aizritēja daudzi eksperimentu godi, kamer jys nūnōce pi taidom spējom, atroda kontaktus ar aizgōjējim. Šei zynōtne nav jau pīļņeigi jauna, tikai tagad klīvuse lūti aktuāla. Parapsihologejas instituti jau beja, tagad izbyuvāti jauni, taidis ir arī Vatikanā, kurā nūsadorboj ar pēcnōves problemom. Tai ka tys aizgōjēs napazyud, jō gors, nōve naiznycynoj vysu, jeī ir pōreja jaunā dzeives veidā, jaunā skatējumā, jaunā atziņu plōksnē, arī uzveres.

Tai iznōce, ka, kod K. Rūdīve jau beja sovu pētējumu popularitates kolngolā, jam beja jōaizīt. Atstōjis daudzas vērteigas grōmotas, kas jū īrīndoj par vīnu nu pamatlicējim parapsihologejas nūzarē. Apkūpōtas arī jō runas par šom problemom angļu, vōcu un spēņu volūda. Jys pats gatavēja vōciski, tōļōk tyka vysy pōrtulkōts. Pīmāram, jō grōmota »Überleben wir den Tod?« un »Sopravviviamo dopo la morte« (»Voi pōrdzeivōsim nōvī?«) un daudzas cytas. Tū aplīcynōjūsī arī jaunōki eksperimenti ar bolsu fenomenim, kū varūt uzvert un arī fīksēt ar pītāmam skaņu pīroksu aparatim, ar kurim parostī īrokstom runas voi muzyku un atskaņojom. Jys sacēja, ka taida vīnpasaule gryūši konstruejama myusu uzverē, bet saskari ar aizgōjējim varim uzvert īk breidī. Izmontōjis eisūs vīļpus, ar šōs sistēmas paleidzeibu uztvērīs sakarus ar kū grībējis...

Konstantīns Rūdīve reikōja vasalus seansus, kod atnōce cīmeni, ļove arī jīm uzstōdeit jautōjumus.

Interesantōkais tys, ka dzērōm jautōjumu un tyuleņ arī atbīdī. Dažreiz uzrunōti steidzas atbīdēt vairōki reizē, vīns par ūtru. Tys vysy īraksteits magnetofona lentēs. Šōs uzrunas un atbīdēs apkūpōtas grōmotōs.

Šīm un cytīm vaicōjīm veļteitōs grōmotas globōjas pi myusim, kūpā ar jō pīroksu tehniku. Te jau vasals plauks par parapsihologeju vīn un tikpat kai vysōs Eiropas lelōkūs tautu volūdōs. Kai golvonū varātu minēt »Silvestra Perkona memuarus« trejōs bīzōs grōmotōs. Tulkōta arī zvīdrīski. Tei klīva īvārojama, autors beja pīteikts Nobeļa premejai literatūrā. Izkrīstālejšona pīcesā šū premeju tīmā godā pīškeire zvīdrām, Rūdīve palyka nōķūsam, bet nīvīns vairs nav atkōrtōjis īsnāgumu.

Jō skortōs problemas ir dziļas un daudzpusēigas, gryūši jōvērtēt, kai arī jō praktīskū īgulđejumu. Problemas šōs ir vyspōrejas, bet jys vuica, ka pēc īspējas jōnūnōk pi dziļōkas, pīļņeigōkas atziņas par Vysumu, par cylvāku, kas jys ir, zynōt navin par jō

eksistenci, bet arī dvēseles dzeivi. Vysas šōs problemas skatējis Konstantīns Rūdīve. Jys dorbōjōs arī kai kulturas filozofs, strōdēja, sarakstēja arī īvārojumu dorbū »Der Chaos Mensch« (»Haosa cylvāks«) — par haosa cylvāku un tō pōrvarēšonu. Vēļ divas apjūmeigas grōmotas ir »Laikmatu ōrdeitōji« un »Laikmata atjaunōtōji« latvišu volūdā — par filozofim, kulturas dzeives darbinīkim, kuri ar sovu nūstōju un dorbim uztvērāmi kai laikmata kōrteibas un ticeibas ōrdeitōji, bet ir arī taidi cylvāki, uz kurim varim pasaļaut, cerēt, — tī ir atjaunōtōji. Jo mes jīm sekojam, varim cerēt, ka pasaļs pāmozam kļyust lobōks, pīļņeigōks, tyvōks Dīvam, skaidrōks.

Attālūs: stōstējuma autors Alberts Spogis pītejas Konstantīnam Rūdīvei veļteitā ekspozīcejā, vērs jō golvas — rakstnīka un zynōtnīka K. Rūdīves portrets mōkslinīka J. Soikāna īzpīļđejumā; daļa nu K. Rūdīves dorbim — krōšni nūformātim foliantim.

Turpmōk byus vēļ.
Ontona RANCANA
foto

STŌSTOM PAR NŪVODNĪKIM

VIKTORS TROJANOVSKIS

LOBĀIS DVĒSEĻU GONS

Nu jau par vyspōratzeitu klīvuse patiseiba, ka daudzi jō daudzi Latgolas bazneickungī pa eīstam, nasavteigi kolpōjūsī tautai, nasuši ticeigim gora gaismu, gōdōjūsī par jūs materiālū labklōjeibu. Daudzi nu jīm sorkonō terora godūs par šīm svēteigim un cālym dorbim samokšōjūsī ar dzeiveibu — nūgalynōti apryupejamōs draudzēs, īzsyuteitī, nūmērdeitī bodā un solā napōrskaitāmūs Padūmejas lēgerūs. Šāids mūcekļa liktiņš pīmeklēja arī Ksaveru Martīnenasu (Marcinījanu).

Jō šyupeļa leiksts crsta Leitovas zemē 1878. godā. Vuicējis Pīterpīļš goriegā seminārā, 1903. godā īsvēteits par prīsteri, strōdōjis vīkara omotā tōlā Sibīrejā, Krasnojarskas draudzē, par kapelanu tōs filiālē Kreslaukā, nu 1906. godā pōrcalts par vīkaru Varakļōnūs. Un vysī pōreji myužā godī zīdītī Latgolas lobā.

Varakļōnūs K. Martīnenass nūdybynōja bazneicas kōri, pats arī apmōcēja dzīdōtōjus. Dreizi pēc tam tyka pōrcalts uz Dyuzgolu, tod

Jezupovu, kur vōce nauđu jauna myura dīvnoma byuvei, pyuleļōs atdzeivynōt attureibas goru, šym nūlyukam nūdybynūt tai sauktū sōteibas bīdreibu.

1912. godā goreidznīks devēs strōdēt prāvesta omotā uz Naurānim. Tī nūdzeivōts vysilgōk, tōdēj arī ar pylnu atdevi var īzapast jō mīļzeigō energeja, dorba spors un spējas. Pasaver napōrrazdami plašs dorba lauks: ceļt jaunu bazneicu, mūdynōt, uzturēt un styprinōt cylvākūs ticeibas goru, pamateigi katehizēt bārņus, dybynōt dažādas bīdreibas, īzskaut tautā īsasakņōjūšūs natykumus, uzlobōt zemniķū stōvūklī, apgaismōt jūs, īzplotūt dereigas un lobas grōmotas un laikrokstus, veicyntū mīleisteibu pret dzymtū volūdu, tradīcejom, raksteitū vōrdū. Šūs un daudzus cytus pīnōkumus Dīva kolps gūdam un ar atzeīstāmu veiksmi arī pīļđēja.

Lai atpesteitu tautu nu tryukuma un nabadzeibas, veicynōtū zemniķū lobklōjeibu, K. Martīnenas kūpā ar aktīvōkīm un apzīneigōkīm draudzēs

lūceklim nūdybynōja patārātōju bīdreibu un krōjaizdavū kasi, šam nūlyukam uzbyuvejūt skaistu dīvstōvu nomu. Patārātōju bīdreibai pīdarēja sovs veikals ar bogoteigu preču klōstu un pat sovas dzērnavas Rogovkā. Bīdreiba paleidzēja zemkūpīm mōkslēigūs māslu, dažādu dorbareiku un vajadzeigūs montu īgōdē, bazneickungs draudzes lūceklim vuicēja, kai lobōk apstrōdēt zemi, kaidā augsnē sēt un kai īgyut brangōku ražu.

Jys atzyna, ka labklōjeibu gaidēt veļteigi, jō tauta pasadavuse žyupeibas natykumam, glōzē nūslīcynoj gon gīmīni, gon sovu zemi un montu, gon gūdu un golu golā arī poši sevi. Tōdēj bazneickungs ir lels brandaveina un »apeīneīša« nadraugs, īpaši bēru reizēs. Andrīvs Jūrđš »Dryvas« slejōs 1913. godā rakstēja, ka K. Martīnenass pat pīveicīs krūdznīku un traktīrs beidzūt tīcis slāgts. Latgolā šāids īstōdējums parostī beja īzvītōts īpreti bazneicai mīsteņa voi pīļsātas golvonō laukuma ūtrā pusē. Nu ļauds vairs nu dīvnoma nabāga uz krūgu. Bazneickungs pīdavom vēļ sokūt tik skaistas mōceibas, ka vacō āka asūt ļaužu bōžītī pībōzta, un reizem uzamōcūt bailes, ka tik nasakreit sīnas un grīstī. Tūmār par laimi tys nanūteik, un arī jaunō dīvnoma ceļtnīceiba mudrī rit

uz prišku. Jau 1914. godā Mogīļovas arhiveiskups tī var īsvēteit. K. Martīnenas arī Rogovkā īzveidoj bazneicas kōri.

Strōdōdams tautas dryvā, jys nōk pi slēdžīņa, kai ir veļteigi gaidēt lobōku dzeivi, kamer Latveja atsārūn zam Krīvejas jyuga, kamer vysnūtal teik pīkūpta pōrkrīvōšonas politīka. Latvišim vajadzeiga sova, kūpeiga, apvīnōta valsts. Uz ceīņu par tū jys aicinōj draudzes cylvākus. Dabīski, ka tymūs juku laikūs jam rodōs na mozums, pretīnīku un pat īnāidnīku, pret bazneickungu īzavērse plaša meleiga agitaceja, pīšyunūt jam tautas musynōtōja bīrku. Bet tik un tai rogovkīšu delegaceja ar K. Martīnenasu priķsgolā vēsturiskā 1917. goda 27. apreļa kongresā Rēzeknē bolsōja par Latgolas otkonapvīnōšonu ar pōrejīm Latvejas nūvodim.

Pīnōce liktīneigais 1918. goda 22. februars. Vara vēļ atsaroda komunistu rūkōs. Kai 1938. goda 2. numer rakstēja »Katōļu Dzeive«, bazneickungs, uzklāusējis dažas grākisyudzes, nūturējis svātū Mīsī un īzdalejis sv. Komunēju, aizgōjis uz plebanēju. Tī pi jō pīteikt lauleibu īsarādīs kaidis leigovainis ar leigovu, bet dreizi klōt bejuse arī komunistā Dominika Estas vadeitō banda, kura tūlaik sirōjuse pa apkaimi. Sorkonī prīsteri atrodūsī jau

bazneicā. Beņdes grībējūsī īzdeit laukā, lai nūšautu, bet upers tam nasalōvis, nīkur tī nasavēlējis, īsacēris sakristejas stenderē. Nūreibējis šōvīņš, ar atrautim rūkas pērstim nūašņōjūsāis prīsters vairs naspējis turētīs pretīm un tīpat salimis. Sorkonī jū īzvyļkūsī dōrā, leigovainis un vēļ daži klōt pīsasteigūsī un sōkušī lyugt, lai beņdes pažalōj prīsteri, tūmār slapkovas nabejūsī pīrunojami. Nūreibējūsī vēļ daži šōvīni, bazneickungs un arī leigovainis nu lūdem uz vītas krītušī...

Naurānu draudzes prāvests Ksavers Martīnenass paglobōts tīpat bazneicas dōrā. Kaidā pīmīņas rokstā saceits, ka jys »latvišu zemē nōce un strōdēja kai dedzeigs Krystus kolps, gora gaismas nesējis, materiālōs lobklōjeibas cālōjs un nacionalōs apziņas mūdynōtōjs«.

Ir arī cyta verseja par cīnejamō prīstera K. Martīnenasa, kurs sovā laikā tik daudz loba īzdarējis rogovkīšim un vysai Naurānu draudzei, tragiskīm dzeives pādejīm breizim — sovā rokstā, kas īvītōts 1963. godā Nūjorkā zdūtā katōļu kalendarā tū snādz. msrc. Jōņs Veļkme. Par tū var palaseit arī »Zemtura« 1997. goda 10. oktobra numera raksteņā »Rogovkīši aizmērsuši«.

REPLIKA

JŪLIJS TRŪPS

VALSTS RADIO
MALOJ

Pavasars, vosora un oktobrī sveiksim jaunās tautas kolpus 7. Saeimā, Latgolā tam vysam gatavojas arī apvineiba »Tāvzemei un Breiveibai«/LNNK. Pi rēzeknišim atbrauce kolngi nu Bolvim, Daugavpijs, Krōslovas, Leivōnim un nūdybnyōja partejas Latgolas nūdaļu apvineibu (šūreiz klōt nabeja Dagdas, Ilūkstes un Ludzas pōrstōvu), par priksādātōju ivēļēja Rēzeknes naatkareibniku vadeitōju Ontonu Ludbōržu, jō vitniki ir pōreji grupu vadeitōji. Nūlykumu nūlēme analizēt nōkušā sapulcē februarī.

Reigas cimeni — J. Bernāns un 6. Saeimas deputats R. Jūrdžs daudz stōstēja arī par nūrisem valdeibā, Saeimā, cytur. Šokejūša beja ziņa par Latvejas radio reiceibu: eterā palaisti maly, ka »Tāvzemei un Breiveibai«/LNNK ir tikai 400 daleibniku, bet patiseibā — vairōk par 2000, — ka vairumam nu Latvejas pōri par 40 partejom ir kritni mozōk pikritēja. Bez tam, kai uzskota R. Jūrdžs un J. Bernāns, partejai ir stabils stōvūklis gon sabidreibas vērtējumā, gon valsts strukturu itekmēsonā un daudzvit arī vadeišonā.

Malu ziņa bejuse it kai tikai tehniska kļūda, patiseibā tys gon nūrōda uz vīnu — nagontais vēlēšonu gaidu laiks, kurā byus vēļ navin vīns »zyls breinūšs«, taitod, jau sōcēs. Un masu medijim, prūrams, nav lamts stōvēt molā.

Lai nu tai byutu, bet pats golvo nāis — lai ņyu da rudinam tauta ryupeigi izdūmoj un atrūn patiseibu deputatu izvēlē, lai kōrtējū reizi nasamaloj pošā sev. Cytaidi otkon byus jōpīdzeivoj smogi, ryugti godi...

Kaidas ustobas pučes audzēt — tys nu ir kotra dzeivūklja ipašnika gaumes lita. Tī, kuri grib savinot skaitstū ar litdereigū (kai mōca šō raksteņa vērsroks) var audzēt taidas, kurom ir stypra fitoncīdu idarbeiba. Tys nūzeimoj, ka šī augi izdola vilas, kuras nūgalynoj mikroorganismus voi palānynoj jūs atteisteibu un vairōšonūs.

Nabyut na kotrs smaržojūšs augš fitoncīdus izdola tīši proorcionali smaržas styprumam, biži tik tikkū smōrdeigim šōs ipašeibas ir styprōkas. Jo šaidu augi inas ustobas, to jau pēc 24 stūndem mozōns mikrobu daudzums jō idarbeibas zonā, pēc 3 nedeļom vysōs telpōs gaisš ir jytunami atteirāts.

JĀNIS VASARIETIS, VACUMNĪKI, BAUSKAS RAJONS

SKAISTAIS PLUS LĪTDEREIGAIS

Tūmār izarōda, ka augi izdola dažaidus fitoncīdus un ar specifisku idarbeibu, pīmāram, uz nūteiktu sugu stafilokokim.

Spēceigus fitoncīdus izdola orhidejas 'dendrobium King' un 'falenopsis amabilis', hibiski, ipaši Kinas rūze (saukta arī par Havajas puči), aglaonema, pileja, raibō difenbaheja, seiklopu pundurfikuss un cyti mozōk vaseistami ustobas augi. Tūmār vyslēlōkū aktivitati uzrōda augš 'cissus rhombifolia', tautā saukts par ustobas bārzu,

kuru, pat nazynūt tō fitoncīdōs ipašeibas, audzēj daudzūs dzeivūklūs — pareizais nūsaukums »romblopū efejveins«.

Efejveinam napīcīšama augleiga augšne ar piteikamu bareibas vilu krōjumu, tai jōbyut labi drenātai un na smogai. Efejveinu pavairoj ar spraudenim, tys ōtri apsasakņōj, jō augšnes temperatura vērs +20 grādim pēc Celsija, biži jōrosynoj, jōapsadz ar styklu voi plēvi. Spraudenim var izmōtīt dzynumu golūtneites.

Kōpelejūšs augš, kura dzynumi jōzūsin pi bolstim, nūvītōjūt augstōk, var ļaut tīm breivi nūsakorēt. Augš ļūti dekoratīvs, vosorā var audzēt arī uz nūānōta, nu vējim pasorgōta balkona, labi panas arī ānainu vītu, bet ciš nu pōrōk sausa gaisa (centralapkure!), tōpēc lopas jōapsmydzynoj. Ļūti jyteigs pret pōrmēreigu augšnes mytrum, kas nūvad pi lopu zaudēšonas. Kaiteiga ir arī tīša saules gaisma, zimā piteikūša ustobas temperatura ir +10...+12 grādi pēc Celsija.

JEZUPS ZEĻONKA

LEIVŌNU KRŌJAIZDAVU
SABĪDREIBAI — 90

(Nu LPI izdevniceibā 1997. godā izdūtō dorba »Kooperaceja un uzjēmējdarbeiba Latgolas laukūs«).

Uzjēmējdarbeiba ir saimnīciska darbeiba ar nūlyuku iġyut peļņu, kooperaceja — uzjēmēju sadarbeiba, lai radeitu apstōkļus peļņas iġyūšonai kooperatoru ražūtneš. Šūs divu darbeibas veidu apvīnōšona lobōka saimnīciska mērka sasnēgšonai Latgolā bejuse svoreiga seņōk un ir tagad. Un kamer myusim nav veiksmeigu kooperacejas paraugu, jōatsacerej pyrmūs kooperatoru pīredze. Na vysš jimā ir pamōcūs un pōrmontojams, jōmeklēj lobōki paraugi, taidi, kai Latgolas latvišu Leivōnu krōjaizdavū sabidreiba, kura

nūsadybnyōja 1909. godā. Bet jei nabeja nūvodā pyrmō.

Saimnīciskōs organizacejas vēsturē var itī divejaidi: apsteidzūt cytas ar nūsadybnyōšonu, voi pōrsteidzūt ar darbeibas vērini. Pyrmō beja Pīterpilī 30 godus agrōk un tik vin par jū zynoms, ka beja, Latgolas teritorejā pyrmōs lauri pidar lnsaudas krōjaizdavū sabidreibai, registrātai 1892. godā. Un arī nikaidu ipašu saimnīciskūs panōkumu...

Cytaidi bejis ar leivōnišim, kuru pīredze publicāta V. Treibiša atnīpōs*).

VIKTORS TROJANOVSKIS

Tagad labi pāest moksoj daudz nau-
das, padzert — na mozōk.

Vīns spēj i daudz izdareit, i kritni
išnabōt, cyts — ni vīnu, ni ūtru.

Pa ilu eimūšam monomi ireibušam
piļšōnam vaicōts, kōdēļ mātōjas ar
rūkōm, jys atbīdējis, ka atgainūt
nalobū, kurs traucej pōrsavitōt.

Dzeivōt naatlyka laika, beja jōdzer.

Nikod nabyutu zynōjis, kū eistyn
par mani dūmoj ilggadeigais kaimiņš,
jō kaidā laimeigā dinā jys nabyutu
pīsapumpējis leidz piļņeigai at-
lōiteibas pakōpei.

Arī nadorbs: nu kakleņa — reklē.

Sportists nu jō nainzōce, spirtists —
gon.

OSKARS SEIKSTS

ONTONS. MUOLS, LĪPUKOLNS I KŪKUOJS

Runuot par Kūkuoju var mitiski
totemiskūs simbolūs. Pyrmaileigi jau —
MUOLS. Ontons kai muola avatars.
Pyrmī krojumi — »Māla vezums«
(1979.), »Vāraunieks« (1982.).

Vītā ir Viejāna LRG iġuodynuotais
dzeivūšs (sīzetisks, kai jau leluokums
Kūkuoja dzeivūšs) par trešū tāvadālu,
kurs vyss muolūs izazīds i vēļ iz maizis
ziž muolu, tai pusmyužēn samuolei-
dams par skaneigu svīļpauniku
(»Svīļpaunieks«). Ontons ir pīdereigs pi
tuos audzis, kas nu muola iġuoyuši.
Reizē gryuts kai kloms, bet,
atsadzeivuojs pūdņika rūkuos, suoc
svīļpuot. Tei ir muola kulturstadeja —
keramika (a Ontons tūlaiceņ — kultur-
varūņš?). Tei nav (vysmoz na pyr-
maileigi) muolojūs zemis syurme, kai
Osvaldam Zvejsalnikam voi Antanam
Biļūnam. I vysa kūkuojiskuo
dzeivūšonūšonūs ir išona pi ituo
skaneiguo, išīļdeituo i istruoduotuo,
latgaliski ikodātuo muola. Bezgola kars
ar entropēju. Kai Izidoram, latgaļu
Sizifam.

Dziļūoka dimenšeja Ontoniadā atsa-
kloju, ka pasaver Osvalda veltejumu
»Stypriniks« (nakjau atbīdē iz Kūkuoja
dzejūli »Natycamais«).

Kū lai pasoka tev, duorgis draugs, tu

— Zemis sirds,

Nav jau, nav nikas te myusu storpā

naispiejams...

Rudiņš soltis viejš... I tys nu tovyš

pusis pyuš —

Ej i papytut, Styprinik, tu preteim!

Lic iz vītys apsasutot te ļaunys varys

viejam,

Koč iz laiceni, lai nav tik sirdei gryuš,

Styprinik, o, Styprinik!

Tu jau mane nadzirdi.. Pyuš slavīs

kuoreigs viejš, o,

Nav jau, nav nikas te myusu storpā

naispiejams.

***

Rudiņš tymšā iġrimš pasauļš vyss kai

Ezs —

Ej isyldi tū reitu — gaismai preteim...

Vysu, kas tev dzižams ir i smeļams,

Gūdā turi dieļ tuo breiža, kas byus

pricu ness,

Styprinik, o, Styprinik!

Kū vīns var padareit, o, duorguo

sirds, bez stypra gora?

Nav jau, nav nikas te myusu storpā

naispiejams...

Rudiņš sirdi puorjims, siermumā

vysš Rikstūkūs —

Ej i izaudzej tu zimys snīgim preteim

Ūtru taidu, nasagrūza kas pa viejam...

Koč, iz uora pusi, veris — jūks kas

jūks.

Piec Osvalda izsuopātuo, nu seņču
montuotuo tautys i cylvāka
izdzeivuošonys modeļa (EZS),
Ontonom, kai i, redzis, Ontunejam
Rikstānam, pasaruoda spūdrys vaišeja
i kšatreja pazeimīs (muols, zūbyns kai
Styprinika atributi). Tys ir tautys sluoņš,
kas ir saskarē ar agresivū i svešū, kas
sorgoj i aizastuoj priškā, pīsadz tū, kas
VYDA, centrā. Ezs ir materialuo i
dīvesteiguo vīneste. Kai bišu avilī —
centrā pristereiba, apļeik karuotojuj i
omotniki, zemis kūpieji. Veltejuma
dzejūli manifestāta diveju kieneņu
vīnesteiba (sovaižuok naidzdeivuoit),
bet taipoš i lūmu sadalejums, kas
ritumniciskajā iġdividualisma kulta
tradicejā var byut i aizvaiņojūšs.
Radžass i sāva, dzeiviskums i medi-
taceja, sorkonāis i boltāis. Kotram sova
vita i kotrs sovā vitā, viņ tūlaik. Par tū
ka, cikom nav Styprinika, a Ontons sēd
Kūkuojā, Eža modeļys juorealizej vīna
cylvāka satvorūs. Ašvoldam
Dveinūvam juopasajam byut par
Ontuneju Rikstānu, bet nasovā stīhejā
ilgi navar izturēt, a byunūt vīnlaiceigi
vairuokūs vītuous, da vēļ reizē pagotņē
i atīmē, gaist apjāga par (na)nūteiksmi
i suocās šizofrenejis, saškaltuma laiks,
kurā mes vysi i dzeivojam. Na prīsterim
zūbynu turēt i ūdukolnu sorguot.

Stuov latgaļš sierms iz sovīm

rubežim,

jam rūkuos kaula zūbyns;

aiz pošā mīluo Tāvaine...

Itymā sakuoiteibā slavīs kuoreigs

viejš — ambicejis i pošpatvaleibys —

var vysu sapūsteit. Iġdividualisms atnas

haosu. Brahmanu i kšatreju saatticeiba,

kur nav lobuokūs i švakuokūs, kur ir viņ
sāta i saime, valsts i tauta. Ir viņ tys,
kam juobyun — latgaļu kūks nu
Kūkuoja da Voldaja, i mes jimā. I vysš
myusim byus — i politiki, i prīsteri. I
pamatīši, i krīvuokrīvi. I karuotojuj, i
poeti. Nav nikas te myusu storpā
naispiejams. Taidis ir Osvalda veltejums
Ontonom. Reizē ar pateiceibu vysim,
kas ir pīsaģuši sovejūs. Pateiceiba bez
krosta i horizonta — Paulānam,
Pūjātam, Luočam i Cybuļskam, i
Kūkuojam. Vysim, kas sorguoyuši
guņteju myusu tautys rudinī.

Rudiņš nūsoka pavasara pricu. Maņ
dūmuot, var runuot par latgaļu i
aukštaišu etnopsihologiskū modeli, kas
ir sovaiduokš kai kurzemnikim i
žemaišim. Varātu byut, ka atšķireiba ir
izeimejuse (voi izcāluse, pastreipuo-
juse) i atsarasšona dažaiduos pusēs pa
vuocu i piļņu, germaniskuo protes-
tantisma i romanizāti slaviskuo
katuolisma kulturšķiertnis rubežam.
Latgaļu i aukštaišu pasauļsaprātne
soveigi divi raksturīpi. Vīns kai
Kūkuojam voi Antanam Vienuojam, a
ūtrs — kai Zvejsalnikam i Antanam
Biļūnam. Piļņeigi preteji dūmys i rei-
ceibys veidi. Pyrmais ir tipologisks,
ūtrais labi vīn rešuoks. Optīmisms i
syurme, dzeiviskums i aizturāta suope.
Vysš atkarejis nu tuo, kura puse vairiok
pagrizta atkloteibai. Vitalitets, humors
dajyukti ir dominejūši aukštaišim i
latgaļam, bet dieļ tuo seviški eksplozivi
detonej aspīstāis, zamejāis — tys, kas
Zvejsalnika gleznuos i Biļūna puoso-
kuos. Bet itei suope nikod nav norma,
tei nav publikuojama. Te lēluokāis
īspāids, pa munam, ir bejs atšķireibā,
kaidu determinej dzeive kolektīvai (solā)
i vīnpateibā (vīnsātā). Suope ir sevī, tai
nav sakara ar vuociskū osorainū
septimentu voi aziatiskū, semitiskū,
caur žaidiskajom religiejom atġuojuši
sabīdriskū vaimaniešonu, motu
plīešonu i palnu kaiseišonu iz golvys.
Latgaļa syurme ir siržu dzilnis gryu-
tums. Atraiseiba, maksimums prīcā i
bādys imīgšona sevī. Tai i Kūkuojam,
antropomorfi konstitūtauo muola
cylvākam. Myrgaznikā aizlejušuo,
gumejnikim osoru bezspākā izklybuo-
tuos žlyrgys nivīns natyka redzīes —

dzymst dzeivuli kai svīļpauniki, kai
skaneigi pūdi, kruškenis dieļ šmakovce-
nis, gunsturi i skrūzis pavasara teirumu
pučem. Suopis syurme ir viņ recesiva
paruoodeiba, bet tei ir, jai juobyun,
sovaižuok kas tei par Zemis Sirdi...
Saceitais atsatic iz vydsmāra latgališā
tipu, te nav runa par poetim i cytim
apsstajim. I Kūkuoja gadini, pa
munam, ir vyspīdereiguoķ runuot par
itū panlatgaliskū uzvedeibys modeli.
Bierneiba mani bīdēja Plūduoņa i
Jaunsudrabeņa bārnu gruomotys. Bet
maņ, kai niule redzis, byutu bejs
saprūtamš Klidzēja i Streiča Boņš.

Ūtrais simbols, par kuru juosoka
Kūkuoja sakarā, ir Lipu kolns — lat-
galiskais pasauļcentriskuo fallosa vari-
ants (»Milesteiba, Lelais Lipu kolns«,
1995. I. S. — gruomotys falliskais for-
mats!). Redzejums par Dabasu kolnu
(^) jam ir taišni taidis. Lipu kolns ir
vita, kur sasaslin latgaliskī dzeiveibys
pākī, nūbrīst dzeivisteibys sula. Šivys
Mahākāhala i Linga. Ūzuls. Zīda
nešona augleiba. (Ka tik nasaitu
palikt ituo kolna pakriesli!) Vys dieļ
tuo kaisleiba te ir augleiga, tei ir sīvītis
i muotis iġdyduošona. Radžass ir
Kūkuoja pamatstīheja. Pazīduošona
Carūkljam. Sīvītiskuo simbolika (v) —
oka (iņdišu joni — olūts):

Taidu oku,
Kurā iudija navā,
Viņ vīna vīneiga milesteiba,
As atrodu tevī.

Trešais, varbyut vysbyutiskuokāis,
sovejuos saimīs ceļš i totemiskajā
simbolā KŪKUOJS (»Kūkuoju
kolnā«), varātu dūmuot — ūzulojūs
(»Sovā saimē«, 1991.). Dzeivuli
(»Natycamais« ūzuldzra ir tys
sakralāis padzīerīšs, kaba »puoraugtu
pat krivus«, t. i., vieļkuol slavizātūs
krīvičūs, ar kurim latgaļim vys vēļ
saistuos pristereibys vuords. Taitod,
taišni krīvičū zemēs varātu byut latgaļu
gareigi centri, kur sagatavēja i audzyn-
uoja jaunūs prīsterus (Polots,
Voldajš?). I mozuokāis, kū mes varim
dareit, ir turēt pruoatā, iġuoduot, ka situ-

aceja, kaidā mes niule, ir dastotu emi-
graceja, pagaidu trymda, a pagaisynuo-
tuo tāvaine palykuse tiņuok — Drysā,
Dzīsnā, Polotā, Osvalds sauceitu —
Voldajā. Daudzynuot itūs vuordus kai
mantru. Naatsaceit. Gūdnyutu.
Piminēt. Gona ituo baltu mazohisma!
Vysmoz zynuot, nu kurinis mes te —
nu Leluos Litūvys i Leluos Latovys, nu
kuruos palics viņ Latovys gols ar
Krystapili i Kūkuoju pabeigis.

Vystaišņuoquo nūruode iz mitisku
sasaistā ar sovu saimi, ar kūkuoju
(svātbierys, varbyut, ka ūzulu) ir
Ontona dzymtys vuords, pasauļi pa-
kleids, bet seņoku varbyut bejs cišā
saisēt ar pošū Kūkuoju (kas niu
profanāts par kaidu to Kūknesi).
Vysmoz vacyni tai pruoatvoj. Ontonom
pošam varbyut i zazynuodamam,
dzymtys vuords izlics sovu zeimi,
ikodiejs nūlicini. Tai niu kriva pietecēs
stuoar ar kaula zūbynu iz Latgolys
rubeža i soka, ka tautys dzeiveibai
vysaugstuokuo vērts.

Juopimiņ i Kūkuojs sovuos garga-
tejisjiska formuoss — i kalieja dāla
geni, i muola, kolna, kūka masivums,
stabilitēts, namosnumš. Taidi i dzeivuli
— vīnkuorš i patycami, kai litys
zemnika sātā. Kai akmiņš latgaļu noma
fundamentūs. A akmini, kai zynoms,
laikim aizdzid i atlaiž priceigu ziņu par
sevi.

ZEMTURS

LATGOLAS NŪVODA

NEDELAS LAIKKROKS

Dybnyōtōjš — A. Rancāna izdevniceiba,
posta indekss — 3053.

Golvonāis redaktors A. Rancāns
Redaktors J. Elksnis

Masu informacejas leidzēja registracejas
apļiceiba Nr. 1609, iznōk nu 1994. godā
30. decembra četrās reizes mēnesī —
piktīdinōs. Izdevēja nūrekinu konts
Latvejas Unibankas Preļu nūdaļā
Nr. 468425, kods 310101900.
Izdevēja adrese: A. Upeiša iļā 3—49,
Preiļi, LV-5301, tōļrūns 8-253-21516.
I īspīdlūksne, Līvijas Kalvēnas
datormakeļšona, īspīstā SIA »Latgales
druka« Bazneicas iļā 28,
Rēzeka, LV-4601.

REDKOLEGEJA